

Vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden

688

Vragen van het lid **Belhaj** (D66) aan de Ministers van Defensie en van Buitenlandse Zaken over *het bericht: «De Nederlandse «precisiebom» op een wapendepot van IS»* (ingezonden 21 oktober 2019).

Antwoord van Minister **Bijleveld-Schouten** (Defensie), mede namens de Minister van Buitenlandse Zaken (ontvangen 12 november 2019).

Vraag 1

Bent u bekend met het artikel «De Nederlandse «precisiebom» op een wapendepot van IS»?¹

Antwoord 1

Ja.

Vraag 2

Klopt het dat in de nacht van 2 op 3 juni 2015 een wapendepot bij de Noord-Irakese stad Hawija is gebombardeerd door de internationale coalitie tegen IS waarvan Nederland deel uitmaakte?

Antwoord 2

Ja. Het betrof hier een faciliteit waar door ISIS zogenoemde *vehicle borne Improvised Explosive Devices* (IED's) werden gefabriceerd.

Vraag 3 en 4

Klopt het dat voordat een doel wordt aangevallen, de Red Card Holder (RCH), de senior militair in het Combined Air Operations Center (CAOC) in Qatar, de inzet aan het Nederlandse mandaat toetst?

Klopt het dat de RCH, die wordt bijgestaan door een juridisch adviseur, aan de hand van de Nederlandse Rules of Engagement en het politieke mandaat toetst of de inzet binnen de Nederlandse kaders en het humanitair oorlogsrecht valt?

¹ <https://www.nrc.nl/nieuws/2019/10/18/de-nederlandse-precisiebom-op-een-wapendepot-van-is-a3977113>

Antwoord 3 en 4

In de voortgangsrapportage over de Nederlandse bijdrage aan de anti-ISIS coalitie en de brede veiligheidsinzet in Irak in 2019 (Kamerstuk 27 925, nr. 653) is uw Kamer reeds geïnformeerd over het zorgvuldige doelontwikkelproces oftewel het *targeting proces* van de coalitie en dus ook van Nederland. Hierbij moet onderscheid worden gemaakt tussen wapeninzet ter bestrijding van eerder bepaalde vijandelijke doelen (*air interdiction*) en ter ondersteuning van grondtroepen in gevecht met ISIS (*close air support*). Bij gewapende surveillance (*armed overwatch*) is er geen sprake van wapeninzet.

Bij *air interdiction* had de Nederlandse *Red Card Holder* (RCH) – de senior militair in het *Combined Air Operations Center* (CAOC) in Qatar, bijgestaan door een Nederlandse *Legal Advisor* – allereerst een rol bij het toebedelen van een doel aan Nederlandse F-16's. Mogelijke doelen werden door de coalitie eerst lange tijd geobserveerd om inlichtingen te verzamelen, onder andere om het risico op burgerslachtoffers te kunnen beoordelen. Hierbij werd bijvoorbeeld gekeken naar bewegingspatronen en of doelen niet beter 's nachts in plaats van overdag konden worden aangevallen. Daarbij kon ook informatie van lokale informanten worden betrokken. Aan de hand van de Nederlandse *Rules of Engagements* het politieke mandaat kon de RCH al voordat het doel aan Nederland werd toebedeeld, toetsen of de inzet binnen de Nederlandse kaders en het humanitair oorlogsrecht viel. Zo heeft de RCH meerdere malen aangegeven dat doelen niet aan Nederland konden worden toebedeeld. Nederland kreeg dit doel vervolgens niet toebedeeld. Dit betekent overigens niet per definitie dat dit doel vervolgens aan een ander land werd toebedeeld.

Wanneer Nederland wel een doel kreeg toebedeeld was door de RCH dus vooraf zeker gesteld dat het risico op nevenschade zo klein mogelijk was, zoals vereist door het humanitair oorlogsrecht. Omdat de situatie op de grond kon veranderen, voerde de RCH voorafgaande aan de daadwerkelijke wapeninzet altijd wederom eenzelfde zorgvuldige toets uit. Het is echter nauwelijks voorgekomen dat de RCH in dit stadium nog een rode kaart heeft getrokken. Tijdens de wapeninzet werd er vervolgens al het praktisch uitvoerbare aan gedaan om burgerslachtoffers en nevenschade te voorkomen, en had de RCH te allen tijde de mogelijkheid om de wapeninzet alsnog af te blazen aangezien deze gedurende de operatie «live» meekeek om de inzet te monitoren en toetsen. Dit was een continu proces van *checks and balances*, tot in de cockpit zelf. Overigens werden de Iraakse autoriteiten in het doelontwikkelproces betrokken en moesten zij toestemming geven om doelen aan te vallen.

Bij wapeninzet ter ondersteuning van grondtroepen in gevecht met ISIS (*close air support*) werd hetzelfde *targeting proces* doorlopen als hierboven beschreven. Het proces (incl. doeltoebedeling) verliep echter sneller, omdat er (veel) minder voorbereidingstijd bestond. Toestellen waren immers al in de lucht waardoor er sneller gereageerd moest worden op ontwikkelingen op de grond.

Vraag 5

Kunt u aangeven hoe vaak Nederland een aanval op een doel niet heeft uitgevoerd op basis van de toetsing van de RCH?

Antwoord 5

Nee. Wanneer de RCH voorafgaand aan de doeltoebedeling aangaf dat doelen niet aan Nederland konden worden toebedeeld, kreeg Nederland dit doel vervolgens niet toebedeeld. Er werden geen statistieken bijgehouden over doelen die Nederland niet kreeg toebedeeld. Wanneer Nederland doelen wel kreeg toebedeeld is het nauwelijks voorgekomen dat de RCH in dit stadium nog een rode kaart heeft getrokken. Er zijn hierover echter geen statistieken bijgehouden. Dit heeft ermee te maken dat de RCH op verschillende momenten en op verschillende manieren in het proces van wapeninzet kon aangeven dat een aanval niet uitgevoerd kon worden, te weten voorafgaande aan de wapeninzet en tijdens de wapeninzet, afhankelijk van of dit plaatsvond in het kader van *air interdiction* of *close air support*. Er is daarmee geen sprake van een eenvormige «rode kaart».

Vraag 6 en 7

Kunt u aangeven of en in welke hoedanigheid Nederland betrokken was bij de luchtbombardementen op een wapendepot bij de stad Hawija in de nacht van 2 op 3 juni? Zo nee, waarom niet?

Klopt het statement van het Amerikaanse Pentagon dat in de nacht van 2 op 3 juni 2015 door luchtaanvallen van de internationale coalitie 70 burgerslachtoffers zijn gevallen? Zo nee, waarom niet?

Antwoord 6 en 7

In de nacht van 2 op 3 juni 2015 werd in Hawija door Nederland een aanval uitgevoerd op een faciliteit waar door ISIS zogenoemde *vehicle borne Improvised Explosive Devices* (IED's) werden gefabriceerd. Deze fabriek bevond zich op een industriegebied. Er waren voorafgaand aan de aanval op basis van de bij Nederland beschikbare inlichtingen geen indicaties dat door de effecten van de wapeninzet burgerslachtoffers zouden vallen omdat er zich in de directe nabijheid van het doel geen burgers bevonden. De dichtstbijzijnde woonhuizen stonden buiten het vooraf voorziene schadegebied. Na de aanval vonden er echter meer en grotere secundaire explosies plaats dan door eerdere ervaringen met het uitschakelen van dit type doel verwacht kon worden, waardoor er sprake was van een groter schadegebied. In de IED-fabriek bleken namelijk veel meer explosieven te hebben gelegen dan bij Nederland bekend was of kon worden ingeschat op basis van de op dat moment beschikbare inlichtingen van de anti-ISIS coalitie. Hierdoor werd ook een groot aantal andere gebouwen in de omgeving vernietigd. Uit ons eigen *Battle Damage Assessment* (BDA) bleek direct dat er sprake was van onbedoelde nevenschade. Dit is ook direct aan CENTCOM gemeld. Uit nader onderzoek van CENTCOM, waar Nederland zich op baseert, bleek vervolgens dat bij deze explosies zeer waarschijnlijk burgerslachtoffers waren te betreuren, aangezien er zich zeer waarschijnlijk burgers bevonden in het door de secundaire explosies getroffen gebied. Op basis van de door CENTCOM aangehaalde open bronnen zijn bij deze aanval ongeveer 70 slachtoffers gevallen, zowel ISIS-strijders als burgers. De verhouding tussen omgekomen ISIS-strijders en burgerslachtoffers was achteraf niet vast te stellen. Uw Kamer is in april 2018 reeds geïnformeerd over vier gevallen waarbij door het Ministerie van Defensie en/of het OM onderzoek gedaan is naar de uitzonderlijke gevallen waar mogelijk sprake was van burgerslachtoffers door Nederlandse wapeninzet (Kamerstuk 27 925, nr. 629). Dit geval in Hawija betrof een van de daar vermelde gevallen. In april 2018 werd echter nog geoordeeld dat Nederland, terwijl de inzet nog gaande was, weliswaar informatie kon vrijgeven over deze gevallen, maar zonder daarbij de exacte locatie, datum en het vermoedelijke aantal burgerslachtoffers te vermelden. In mijn brief van 4 november 2019 (Kamerstuk 27 925, nr. 670) over de haalbaarheid van meer transparantie over mogelijke burgerslachtoffers bij luchtaanvallen, ga ik nader in op de redenen waarom het vrijgeven van de locatie, datum en het vermoedelijke aantal burgerslachtoffers ten gevolge van Nederlandse wapeninzet op dit moment wel mogelijk is.

Vraag 8

Klopt de bewering dat de Amerikaanse overheid een onderzoek is gestart naar de luchtaanval op het wapendepot nabij Hawija? Zo ja, heeft u toegang tot dit rapport of ziet u een mogelijkheid toegang tot dit rapport te verkrijgen? Kan dit rapport, al dan niet in vertrouwelijkheid, met de Kamer gedeeld worden?

Antwoord 8

Zoals in de anti-ISIS coalitie is afgesproken voert *Central Command* (CENTCOM), het hoofdkwartier in de Verenigde Staten dat de anti-ISIS operaties aanstuurt, onderzoek uit naar meldingen van mogelijke nevenschade en burgerslachtoffers. Naast de eigen procedures van coalitiepartners om vast te stellen of er sprake is van mogelijke nevenschade en burgerslachtoffers en de informatie die daarover direct aan CENTCOM wordt gemeld, kunnen ook derden op basis van informatie op de grond hiervan melding maken. Maandelijks publiceert CENTCOM namens de coalitie een openbaar overzicht²

² *Combined Joint Task Force-Operation Inherent Resolve Monthly Civilian Casualty Report*

dat ingaat op mogelijke burgerslachtoffers als gevolg van coalitieoptreden. Ook treedt CENTCOM indien opportuun proactief naar buiten over specifieke gevallen. Dit was daags na de genoemde wapeninzet in Hawija het geval. Wanneer door CENTCOM op basis van informatie van derden of op basis van eigen informatie kan worden vastgesteld dat een coalitiepartner mogelijk betrokken was bij mogelijke burgerslachtoffers, wordt het desbetreffende land daar zo snel mogelijk van op de hoogte gesteld. Het land in kwestie bepaalt vervolgens eigenstandig hoe met die kennis wordt omgegaan. Daarbij moet worden aangetekend dat het rapport dat CENTCOM in zulke gevallen opmaakt gerubriceerd is en derhalve niet als zodanig openbaar kan worden gemaakt. Een dergelijk rapport is ook opgemaakt voor de genoemde wapeninzet in Hawija.

Vraag 9

Hoe verklaart u de grote discrepantie tussen het aantal burgerslachtoffers zoals aangegeven door de internationale coalitie en de cijfers van bijvoorbeeld Amnesty International en Airwars, die het aantal burgerslachtoffers tot zes keer hoger inschatten?

Antwoord 9

Voor veel meldingen over mogelijke burgerslachtoffers geldt dat het ontbreekt aan voldoende informatie om de meldingen te kunnen verifiëren. Factoren die het verifiëren van meldingen belemmeren zijn bijvoorbeeld het ontbreken van onderzoeksmogelijkheden op de grond, het feit dat doden in de betreffende moslimgemeenschappen zeer snel worden begraven, onvolledig bijgehouden bevolkingsregisters en in sommige gevallen moeilijkheden met het achteraf onderscheiden van burgerslachtoffers en ISIS-strijders. In sommige gevallen kan wel geverifieerd worden dat er burgerslachtoffers zijn te betreuren, maar niet hoeveel burgerslachtoffers er precies zijn gevallen. Dit kan verklaren waarom er een onderscheid bestaat tussen door derden genoemde aantallen burgerslachtoffers en het aantal burgerslachtoffers dat door de coalitie daadwerkelijk is geverifieerd.

Vraag 10

Bent u bereid, al dan niet in vertrouwelijkheid, nadere informatie te geven over de luchtaanvallen, onderzocht door het OM en vermeld in de kamerbrief van april 2018 (Kamerstuk 27 925, nr. 62)? Kunt u de plaats, datum en tijd vermelden van deze aanvallen? Zo nee, waarom niet?

Antwoord 10

Ja. Zie hiervoor het antwoord op de vragen 6 en 7.

Vraag 11

Is het bombardement op het wapendepot bij de stad Hawija op de nacht van 2 op 3 juni een van de onderzochte gevallen die vermeld staan in de kamerbrief van april 2018 (Kamerstuk 27 925, nr. 62)?

Antwoord 11

Ja. Zie hiervoor het antwoord op de vragen 6 en 7.

Vraag 12 en 13

Kunt u aangeven of en op welke manier door lokale informanten aangeleverde informatie werd betrokken in de besluitvorming omtrent het uitvoeren van luchtbombardementen?

Was de RCH op de hoogte van de door de lokale informant aangeleverde inlichtingen, zoals vermeld in de berichtgeving? Zo ja, hoe zijn deze inlichtingen verwerkt? Zo nee, kunt u aangeven waarom deze inlichtingen eerdergenoemde RCH niet heeft bereikt?

Antwoord 12 en 13

Mogelijke doelen werden door de coalitie eerst lange tijd geobserveerd om inlichtingen te verzamelen, onder andere om het risico op burgerslachtoffers te kunnen beoordelen. Hierbij werd bijvoorbeeld gekeken naar bewegingspatronen en of doelen niet beter 's nachts in plaats van overdag konden worden aangevallen. Daarbij kon ook informatie van lokale informanten worden betrokken. Het was voor coalitiepartners zoals Nederland echter niet bekend

op basis van welke exacte bronnen de inlichtingen die ten grondslag lagen aan het doelontwikkelproces van de coalitie waren vervaardigd. In sommige gevallen had Nederland zelf een rol in het verzamelen van inlichtingen, in andere gevallen niet. Binnen een militaire coalitie zoals de anti-ISIS coalitie is dit gebruikelijk. Dit heeft te maken met de mate van vertrouwen binnen de kerngroep van 13 landen die militair actief zijn in de anti-ISIS coalitie. In deze kerngroep wordt op een zeer intensief niveau samengewerkt. De groep bestaat uit landen die een langdurige (militaire) relatie met elkaar hebben, waardoor er sprake is van een mate van vertrouwen dat noodzakelijk is om in het hoogste geweldsspectrum met elkaar in een militaire coalitie te functioneren.

Voor de rol van de RCH voorafgaand en tijdens de wapeninzet verwijs ik naar het antwoord op vraag 4.

Vraag 14

Herinnert u zich dat tijdens het algemeen overleg d.d. 28 mei jl. over de voortgangsrapportage over de Nederlandse bijdrage aan de anti-ISIS coalitie en de brede veiligheidsinzet in Irak in 2019 (Kamerstuk 27 925, nr. 651), de fractie van D66 u heeft verzocht om transparantie over burgerslachtoffers bij luchtaanvallen? Wanneer gaat u dit inwilligen?

Antwoord 14

Ja. Tijdens het algemeen overleg d.d. 28 mei jl. over de voortgangsrapportage over de Nederlandse bijdrage aan de anti-ISIS coalitie en de brede veiligheidsinzet in Irak in 2019 (Kamerstuk 27 925, nr. 653) heb ik toegezegd dat uw Kamer na het zomerreces een reactie zou ontvangen op de voorstellen van enkele Kamerleden over meer transparantie inzake mogelijke burgerslachtoffers bij luchtaanvallen in de strijd tegen ISIS. Op 30 september jl. (Kamerstuk 27 925, nr. 659) heb ik u gemeld dat, in het kader van de zorgvuldigheid, er meer tijd nodig was om uw Kamer van een inhoudelijke reactie te voorzien. N.a.v. recente berichtgeving in de media over mogelijke Nederlandse betrokkenheid bij een luchtaanval in Irak heb ik in mijn brief van 18 oktober jl. (Kamerstuk 27 925, nr. 661) nogmaals aangegeven dat uw Kamer op korte termijn nader zou worden geïnformeerd over de haalbaarheid van meer transparantie over mogelijke burgerslachtoffers bij luchtaanvallen. In mijn brief van 4 november 2019 (Kamerstuk 27 925, nr. 670) ga ik hierop in.

Vraag 15 en 16

Bent u het met de fractie van D66 eens dat het kabinet zo transparant mogelijk dient te zijn over luchtaanvallen uitgevoerd door Nederlandse militairen?

Bent u het met de fractie van D66 eens dat het Ministerie van Defensie bij luchtaanvallen in ieder geval transparant moet zijn als het gaat om gegevens als plaats, datum en tijd?

Antwoord 15 en 16

Bij een professionele en moderne Krijgsmacht hoort ook dat er open en transparant wordt gecommuniceerd over de inzet van de Krijgsmacht, ook als dit slecht nieuws betreft. De discussie over transparantie die ik in uw Kamer tot nu toe heb gevoerd reflecteert mijns inziens een breder in onze samenleving gedeelde wens voor een open en transparante overheid die verantwoording aflegt over haar handelen. Als Minister hecht ik eraan dat ook mijn ministerie zo veel als mogelijk aan die oproep gehoor heeft. Zo veel als mogelijk, omdat de mate van transparantie altijd getoetst moet worden aan de kaders van de nationale, operationele en personele veiligheid die voor het kabinet leidend zijn en blijven. Daarnaast speelt de coalitie waarin Nederland opereert een belangrijke rol.

Vraag 17

Kunt u toelichten hoe het compensatieproces precies werkt? Waarom is het aan Irak om slachtoffers van het Nederlandse bombardement te compenseren? Welke rol heeft Nederland hierin?

Antwoord 17

De rechtsgrond voor optreden van de F-16 inzet in Irak was het verzoek tot militaire steun van Irak in de strijd tegen ISIS. Alle landen die actief zijn binnen de anti ISIS-coalitie en militaire inzet plegen in Irak, handelen daarmee met instemming van Irak. De Iraakse autoriteiten werden in het doelontwikkelp proces betrokken en moesten toestemming geven om doelen aan te vallen. Op grond van het algemene internationaalrechtelijke beginsel van soevereiniteit van een staat, is het aan Irak zelf hoe wordt omgegaan met schade die als gevolg van het verzoek tot militaire steun wordt veroorzaakt. Hieruit vloeit voort dat Iraakse burgers in eerste instantie terecht kunnen bij de Iraakse autoriteiten.

Het luchtoptreden van de F-16's in de strijd tegen ISIS vond plaats in het kader van een gewapend conflict. Daarop is het humanitair oorlogsrecht van toepassing. Dat betekent dat wanneer aanvallen worden uitgevoerd in overeenstemming met het humanitair oorlogsrecht deze rechtmatig zijn, ook als daarbij burgerslachtoffers vallen of schade aan burgerobjecten ontstaat. Daaruit vloeit voort dat er in die gevallen geen sprake is van aansprakelijkheid, waardoor nabestaanden of slachtoffers in die gevallen geen recht hebben op een schadevergoeding. Dat laat onverlet dat ondanks het ontbreken van een juridische verplichting tot het uitkeren van een schadevergoeding, er wel door een land kan worden voorzien in een vergoeding op vrijwillige basis. In het geval van onrechtmatig handelen door schending van het humanitair oorlogsrecht, hebben nabestaanden en slachtoffers uiteraard wel recht op een schadevergoeding.

Vraag 18

Hoeveel mensen hebben compensatie aangevraagd? Hoeveel burgers hebben door Nederland compensatie ontvangen?

Antwoord 18

Er hebben zich bij het Ministerie van Defensie geen individuen gemeld aangaande gevallen waarbij er mogelijk sprake was van burgerslachtoffers door Nederlandse wapeninzet. Wel hebben zich twee individuen gemeld aangaande een geval waarbij Nederland niet betrokken was. Daarmee was er geen aanleiding om over te gaan tot het uitkeren van een schadevergoeding.